

VERRASSENDE HERPETOLOGISCHE WAARNEMINGEN OP DE WELLSCHE HEIDE

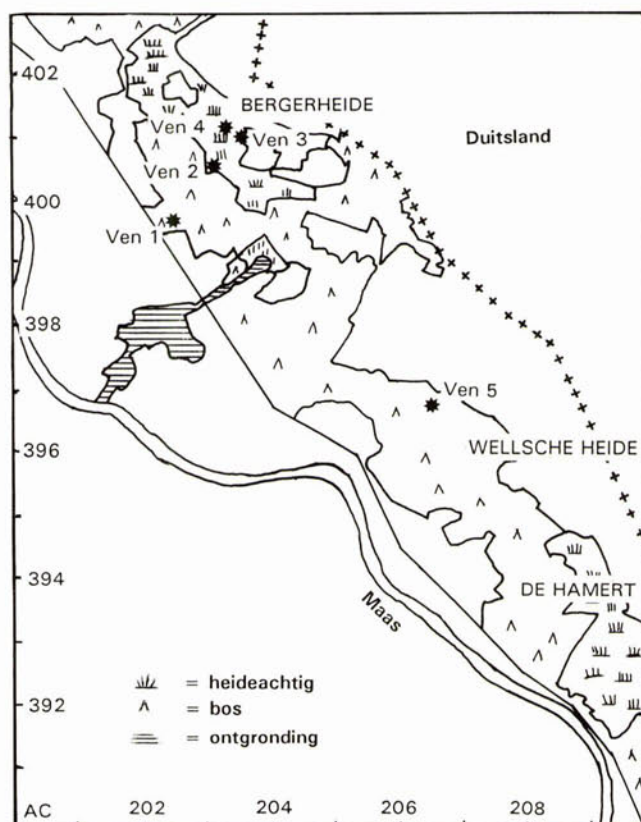
VERSLAG VAN EEN ECXURSIE VAN DE HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

H.J.M. van Buggenum, Rijdtstraat 118, 6114 AM Susteren

Op zaterdag 29 mei 1993 bezochten zestien leden van de Herpetologische Studiegroep en de natuurgroep Mens en Natuur Well een aantal vennen van de Bergerheide en de Wellsche Heide (gemeente Bergen). Met name het eerste gebied is wat betreft de flora en fauna goed bekend (BUYS *et al.*, 1990). De aandacht ging tijdens de excursie vooral uit naar de aanwezige herpetofauna. In de jaren tachtig zijn op de Bergerheide en omgeving negen soorten amfibieën en drie soorten reptielen waargenomen (VAN DER COELEN, 1992), zodat het op herpetologisch vlak een interessant studiegebied vormt. De resultaten zullen dan ook worden vergeleken met hetgeen uit dit standaardwerk over de Limburgse amfibieën en reptielen bekend is.

DE ONDERZOCHETE VOORTPLANTINGSWATEREN

Het onderzoeksgebied ligt oostelijk van de Maas tussen Venlo en Bergen. Het langgerekte gebied kenmerkt zich door grote boscomplexen met naald- en loofhout. Landgoed De Hamert en de Bergerheide vormen de belangrijkste en grootste heidegebieden. Er liggen nog een aantal kleinere heiderestanten verspreid in de bossen. In figuur 1 is de ligging weergegeven van de bezochte (potentiële) voortplantingswateren voor amfibieën. Het eerste water dat is onderzocht is gelegen in het deelgebied De Groote Muijs (ven 1). Het betreft een door ontgroning ontstane plas met vrij steile oevers. De plas ligt midden in een bos. Op de eigenlijke Bergerheide (deels ook Gemeente Heide genoemd) zijn in totaal drie vennen bezocht: een ondiep afgeplagde laagte (ven 2), het zogenaamde Rondven (ven 3) en het Driessenven (ven 4; zie BUYS *et al.*, 1990). Het vijfde ven dat is onderzocht ligt op de Wellsche Heide, een voormalig heidegebied dat thans vrijwel geheel bebost is met

FIGUUR 1.
Ligging van de bezochte voortplantingswateren voor amfibieën en een aanduiding van de Amersfoortcoördinaten (AC).

FIGUUR 2. Heideven op de Wellsche Heide (ven 5; foto H. van Buggenum).

naaldhout. In een klein deelgebied (nabij de Galgenberg) ligt nog een stuifzand-heideres-tant met een fraai heideven (ven 5; figuur 2). Diverse fauna-elementen, die in of in de on-middellijke nabijheid van de vennen zijn aan-getroffen, zijn genoteerd. Er is een goed beeld verkregen van de aanwezige amfibieën, ter-wijl de gegevens van de overige groepen slechts een indicatieve betekenis hebben. In tabel I zijn alle waarnemingen per locatie schematisch weergegeven.

DE HERPETOFAUNA

Tijdens de excursie zijn maar liefst negen soor-ten amfibieën en één reptielsoort gevonden. Elk voortplantingswater bevatte zes tot acht soorten, met uitzondering van de ondiep afge-plagde laagte op de Bergerheide (ven 2).

Van de Bergerheide waren alle zeven gevon-den soorten reeds bekend. Naast de in tabel I aangegeven soorten is het voorkomen van de Knoflookpad (*Pelobates fuscus*) en de Draad-staartsalamander (*Triturus helveticus*) in de ja-ren tachtig aangetoond.

Van het kilometerhok waarin ven I (Groote Muijs) is gelegen, is het voorkomen van vier amfibiesoorten bevestigd. Daarnaast blijken de Middelste groene kikker (*Rana klepton es-culenta*) en de Kleine watersalamander (*Tritu-*

rus vulgaris) aanwezig te zijn.

Zeer verrassend kunnen de inventarisatiege-gevens van het ven op de Wellsche Heide worden genoemd (ven 5). Uit dit gebied wor-den in VAN DER COELEN (1992) slechts drie soorten, alsmede "groene kikkers", vermeld. Alle bekende soorten zijn wederom gevon-den, terwijl van de "groene kikkers" in ieder geval de Middelste groene kikker aanwezig is. Maar liefst vier van de tijdens de excursie ge-vonden soorten worden niet vermeld. Het betreft drie soorten watersalamanders - de Kleine watersalamander, de Draadstaartsala-mander en de Alpenwaterwatersalamander (*Triturus alpestris*), alsook de Rugstreeppad (*Bufo calamita*). Van deze laatste soort was ten tijde van de excursie langs de oever van het heideven een "padderegen" aan de gang: een zeer aandoenlijk gezicht van vele honderden kleine, bruine padjes van nauwelijks 1 cm grootte, compleet met een geel streepje op de rug, die juist bezig zijn hun eerste schreden op het land te zetten. De waarneming van een neotene Kleine watersalamander kan als aan-vulling dienen op het Limburgse overzicht uit de periode 1980-1990 (VAN BUGGENUM, 1992).

Van de reptielen is tijdens de excursie op de Bergerheide en de Wellsche Heide alleen de Levendbarende hagedis (*Lacerta vivipara*) waargenomen.

DE OVERIGE WAARNEMINGEN

Zoals reeds vermeld is, geven de overige waarnemingen slechts een indicatie van de aanwezige soortenrijkdom. Van de libellen verdienen de Glassnijder (*Brachytron pratense*) en de Noordse witsnuitlibelle (*Leucorrhinia rubicunda*) een aparte vermelding. Met name de laatste soort kan typerend worden genoemd voor de heidevennen, zoals die hier aanwezig zijn.

De Veldkrekkel (*Gryllus campestris*) komt nog maar op weinig plaatsen in Limburg voor. Op de Bergerheide is de soort echter nog talrijk aanwezig (zie ook BUYS *et al.*, 1990).

DISCUSSIE

De kilometerhokken van de Bergerheide (in-clusief Groote Muijs) behoren op de Lim-burgse waarderingskaart van amfibieën tot de hoogste categorie van "zeer belangrijke hokken" en het gebied kan, naast Landgoed De Hamert, als een van de belangrijke kern-gebieden ten oosten van de Maas in Noord-Limburg worden beschouwd.

Het belang van de Wellsche Heide is door VAN DER COELEN (1992) daarentegen lager ingeschat ("belangrijke hokken"). Dit zal op basis van de nieuwe gegevens herzien moe-ten worden. Door het voorkomen van ten-minste acht soorten amfibieën (waaronder zowel provinciaal als landelijk bedreigde tot ernstig bedreigde soorten) is een rangschik-king in de hoogste categorie te rechtvaardigen. Bovendien lijkt op de verspreidings-kaartjes uit de jaren tachtig voor de vier nieuw gevonden soorten een schijnbaar "wit" gebied van 5 tot 7 kilometer tussen de Ham-ert en de Bergerheide te bestaan. Dit blijkt dus niet het geval te zijn: de Wellsche Heide vormt ook voor deze soorten een belangrij-ke schakel. Een goede inventarisatie van de (potentiële) voortplantingswateren en hun actuele toestand zal duidelijk kunnen maken of de ecologische hoofdstructuur ten aanzien van de amfibieën hier hersteld of uitgebreid kan worden. Hierbij moet gedacht worden aan het verbeteren van de voortplantingsmo-gelijkheden (indien nodig een regeneratie van heidevennen of het aanleggen van poelen), alsook het nemen van maatregelen in het landbiotoop (behoud stuifduinen, herstel/beheer van heiden, omvormen van naaldbos). Dit laatste biedt tevens meer mogelijkheden voor het behoud van of herkolonisatie door

TABEL I. Waargenomen soorten per locatie.

- Ven 1 = De Groote Muys (coördinaten 202.4-399.6)
 Ven 2 = Bergerheide ven (203.1-400.7)
 Ven 3 = Bergerheide ven (203.5-401.0)
 Ven 4 = Driessenven (203.2-401.2)
 Ven 5 = Galgenbergven (Wellsche Heide 206.4-396.7)
 + = (sub-)adult(-en)
 ! = eieren, larven en/of juvenielen
 n = neoteen exemplaar

	ven 1	ven 2	ven 3	ven 4	ven 5	
Amfibieën						
<i>Rana arvalis</i>	!		!	!	!	Heikikker
<i>Rana lessonae</i>	+		+	+		Kleine groene kikker
<i>Rana esculenta</i>	+	+	+	+	+	Middelste groene kikker
<i>Rana temporaria</i>	+		!	!	+	Bruine kikker
<i>Bufo bufo</i>	!		!	!	!	Gewone pad
<i>Bufo calamita</i>				!	+	Rugstreeppad
<i>Triturus vulgaris</i>	+		+	+	n	Kleine watersalamander
<i>Triturus alpestris</i>					!	Alpenwatersalamander
<i>Triturus helveticus</i>					+	Draadstaartsalamander

Reptielen

<i>Lacerta vivipara</i>	+				+	Levendbarende hagedis
-------------------------	---	--	--	--	---	-----------------------

Libellen

<i>Brachytron pratense</i>			+			Glassnijder
<i>Libellula quadrimaculata</i>	+		+	+	+	Viervlek
<i>Ischnura elegans</i>	+	+	+	+	+	Lantaarntje
<i>Anax imperator</i>	+			+		Grote keizerslibel
<i>Coenagrion puella</i>	+	+	+	+	+	Azuurwaterjuffer
<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	+					Vuurjuffer
<i>Libellula depressa</i>	+			+	+	Platbuik
<i>Lestes sponsa</i>			+	+	+	Gewone pantserjuffer
<i>Leucorrhinia rubicunda</i>			+			Noordse witsnuitlibel

Mieren

<i>Formica polyctena</i>	+					Kale rode bosmier
<i>Formica pratensis</i>		+		+		Zwartrugbosmier
<i>Formica sanguinea</i>		+		+	+	Bloedrode roofmier

Vlinders

<i>Vanessa atalanta</i>	+					Atalanta
<i>Gonepteryx rhamni</i>		+		+		Citroenvlinder
<i>Lycaena phlaeas</i>		+				Kleine vuurvinder
<i>Coenonympha pamphilus</i>				+		Hooibeestje

Krekels en sprinkhanen

<i>Gryllus campestris</i>	+		+	+		Veldkrekkel
<i>Myrmeleotettix maculatus</i>	+					Knotssprietje
<i>Leptophyes punctatissima</i>				+		Struiksprinkhaan
<i>Tetrix undulata</i>		+				Gewoon doortje

bedreigde reptielen, zoals de Zandhagedis (*Lacerta agilis*), de Hazelworm (*Anguis fragilis*) en de Gladde slang (*Coronella austriaca*), welke nog voorkomen op de Bergerheide en/of de Hamert.

Tot slot dient hier niet onvermeld te blijven dat herpetologisch onderzoek in Limburg van groot belang blijft. Er zijn wellicht nog meer gebieden of (voortplantings-)biotopen die in het verleden aan de aandacht zijn ontsnapt. Ook van goed onderzochte gebieden is het noodzakelijk om de toestand te blijven monitoren, teneinde ontwikkelingen tijdig te signaleren en te kunnen ingrijpen indien hiertoe aanleiding is.

DANKWOORD

Een woord van dank gaat namens de deelnemers uit naar de leden van de natuurgroep Mens en Natuur Well, voor de hartelijke ontvangst en het begeleiden van de excursie.

SUMMARY**HERPETOLOGICAL OBSERVATIONS ON THE WELLSCHHE HEIDE**

This paper presents a brief report of a field trip to a number of fens on the Berger and Wellsche Heide nature reserves in the Dutch province of Limburg. All observations have been collected in a table. Both areas are of great importance as habitats for amphibians and reptiles.

LITERATUUR

- BUGGENUM, H.J.M. VAN, 1992. Kleine watersalamander. In: J.E.M. van der Coelen (red.), 1992. Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg: 80-91. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Stichting RAVON; Maastricht, Nijmegen.
- BUYS, J., J. HERMANS, S. JANSEN & W. JANSEN, 1990. De Bergerheide, meer dan zand alleen. Beeld van een rivierduinlandschap. Natuurhist. Maandbl. 79 (10): 241-264.
- COELEN, J.E.M. VAN DER (RED.), 1992. Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Stichting RAVON; Maastricht, Nijmegen.